

Микола Єжеев,

кандидат військових наук, доцент,

доцент кафедри національної безпеки НАДУ

Степан Ніколаєнко,

заступник Головного інспектора

Інспекції з питань діяльності військових формувань

Головної служби оборонної та безпекової політики

Секретаріату Президента України

Олександр Устименко,

здобувач кафедри національної безпеки НАДУ,

полковник Збройних Сил України

Підготовка офіцерського корпусу та фахівців у сфері національної безпеки в США. Досвід для України

У статті розглянуті деякі аспекти підготовки офіцерського складу збройних сил США та фахівців у сфері національної безпеки, доцільність запозичення американського досвіду у процесі подальшого реформування системи військової освіти України.

Ключові слова: національна безпека, навчальний заклад, військова освіта.

The article deals with some aspects of training officers for the Armed Forces USA and expert at the area of national security. It also draws attention to ways of implementing American experience while reforming Ukrainian system of military education.

Key words: national security, educational institution, military education.

Постановка проблеми. Після здобуття незалежності України серед першочергових проблем постала необхідність створення системи національної військової освіти, яка була б інтегрована в загальнодержавну систему освіти. Після розпаду СРСР на території нашої держави залишилася доволі розгалужена мережа військових навчальних закладів, серед яких 2 академії, 30 вищих та 2 середні військових училища. На базі цих навчальних закладів було створено систему військової освіти, на яку покладено завдання задовольняти потребу Збройних Сил України та інших військових формувань у офіцерських кадрах, розроблено концепцію військової освіти. Водночас завдання щодо підготовки високкваліфікованих фахівців з питань національної безпеки для органів державної влади системою військової освіти не вирішене. Потребує досліджень також питання організації неперервної підготовки військових фахівців.

Для нас є цікавою практика зарубіжних країн щодо вирішення зазначених питань. Особливий інтерес становить досвід Сполучених Штатів,

оскільки, зважаючи на реалії сьогодення, ми можемо констатувати, що нині збройні сили США є одними з найбільш боєздатних військових формувань у світі.

Разом з тим ми повинні пам'ятати, що автоматичне запозичення досвіду Сполучених Штатів для України не прийнятне, зважаючи як на чисельність Збройних Сил України та обсяги їх фінансування, так і на завдання, що стоять перед Збройними Силами України та системою військової освіти зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід Сполучених штатів щодо підготовки військових фахівців розглянуто в працях М.І.Нещадима [1, с. 157-168], В.І.Ветрова, О.Л.Тракалюка [2, с. 217]. У 2006 р. представники Міністерства оборони України брали участь у науково-практичному семінарі, який проходив в Університеті Корпусу морської піхоти США (штат Вірджинія), на якому розглядалися питання функціонування системи вищої військової освіти. Питання підготовки фахівців з державного управління у сфері національної безпеки в Україні досліджував А.І.Семенченко [3, с. 394-401]. За кордоном ці питання розглядаються у працях Д.Карафано, А.Кошемса [4; 5], Р.Чілкот [6] та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Американський досвід підготовки офіцерського корпусу частково висвітлений нами в публікаціях останніх років [7; 8]. Водночас, розглядаючи останні кроки щодо реформування системи військової освіти, ми бачимо, що не всі вони виважені і науково обгрунтовані. На нашу думку, деякі рішення керівництва Міноборони України щодо призначення на посади фахівців, які отримали освіту у військових навчальних закладах іноземних держав, а також неналежне використання досвіду та знань офіцерів, що здобули освіту в Національній академії державного управління при Президентові України, не відповідають концепції військової освіти в Україні та не враховують того, що військова освіта є складовою державної системи освіти.

Метою дослідження є вивчення досвіду США щодо підготовки офіцерських кадрів та фахівців у сфері національної безпеки у військових навчальних закладах та доцільність його запозичення у процесі подальшого реформування системи військової освіти України.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи закордонний досвід будівництва та реформування збройних сил, у тому числі і їхньої складової - системи військової освіти, бачимо, що в кожній країні він має специфічне національне підґрунтя, а отже, не може сліпо копіюватися. Водночас у військовій педагогічній практиці різних країн світу існують методичні підходи, які доцільно враховувати і використовувати, особливо на етапі реформування та розвитку Збройних Сил України, зокрема національної системи військової освіти.

Розглянемо як проводиться підготовка офіцерського корпусу в Сполучених Штатах. Основним джерелом комплектування офіцерських кадрів тактичної ланки (до 40%) є школи ROTC (ROTC - Reserve Officer Training Course). Школи ROTC не є вищими військовими навчальними закладами, це - курси позавійськової підготовки, які можна порівняти з нашими військовими кафедрами та факультетами у цивільних ВНЗ.

Другим великим джерелом (до 30%) є цивільні особи, які пройшли повний курс навчання у цивільних коледжах, і які, перед тим як стати офіцерами, проходять навчання в школах підготовки офіцерів видів збройних сил [2].

Третє джерело - випускники військових академій видів ЗС: у Вест-Пойнт - для Сухопутних військ, у Колорадо-Спрінгс - для Військово-повітряних сил (ВПС), в Аннаполісі - для Військово-морського флоту (ВМФ).

У подальшому офіцери збройних сил США підвищують кваліфікацію на різноманітних курсах та навчаються в різних навчальних закладах (школах, коледжах, інститутах). Причому офіцери мають можливість здобувати освіту не лише у видових навчальних закладах, а й у навчальних закладах інших видів збройних сил та цивільних навчальних закладах, що готують фахівців з питань національної безпеки, а також у військових училищах збройних сил дружніх країн [7; 8].

Протягом перших років служби молодші офіцери у званні енсин чи лейтенант мають можливість пройти базові або спеціальні курси удосконалення тривалістю 3-6 місяців у школах родів військ (служб) або курси рейнджерів (2 місяці).

Наступний етап навчання - школа капітанів. У Корпусі морської піхоти США це Експедиційна школа бойової майстерності, у Сухопутних військах - школи відповідних родів військ. У ВПС та ВМФ відповідно офіцерська школа ВПС та школа надводних, підводних та авіаційних з'єднань ВМФ. Тривалість навчання варіюється в діапазоні 3-9 місяців.

Командно-штабний коледж (Command and Staff College) - школа маіорів. Зазначені навчальні заклади існують у Сухопутних військах, ВПС, ВМФ та Корпусі морської піхоти. Існує також Штабний коледж об'єднаних сил (Joint Forces Staff College), який входить до складу Національного університету оборони. Це навчальні заклади оперативного-тактичного рівня (ОТР), в яких офіцери отримують навички керівництва багатонаціональними підрозділами, знання ведення війни на оперативному рівні, набувають досвід планування операцій. Підготовка проводиться на десяти місячних курсах за командним та штабним профілем. Кращі випускники отримують диплом магістра військових наук [9].

Наступний крок - Школа оперативного мистецтва (School of Advanced Warfighting). Це другий рік ОТР підготовки. Після закінчення першого етапу підготовки в Командно-штабному коледжі офіцери у військовому званні

майор та підполковник проходять другий етап навчання, на якому основну увагу зосереджено на вивченні оперативного мистецтва. За результатами навчання присвоюється кваліфікація магістр оперативно-тактичного рівня підготовки.

Отже, ми бачимо, що кваліфікацію магістра ОТР підготовки військово-вслужбовець збройних сил США отримує після двох років навчання (спочатку Командно-штабний коледж, потім Школа оперативного мистецтва).

Оперативно-стратегічний рівень (ОСР) підготовки офіцери отримують у навчальних закладах Національного університету оборони (Національний військовий коледж, Індустріальний коледж збройних сил та інші) та у видових навчальних закладах: Військовому коледжі Корпусу морської піхоти (Marine Corps War College), Військово-морському коледжі (College of Naval Warfare), Військовому коледжі ВПС (Air War College), Військовому коледжі Сухопутних сил (Army War College). У цих навчальних закладах навчаються офіцери у військовому званні підполковник та полковник. Термін навчання - рік. За результатами навчання присвоюється кваліфікація магістр оперативно-стратегічного рівня підготовки.

Для військово-вслужбовців у військовому званні бригадний генерал і вище існують: програма підготовки "CAPSTONE" терміном 6 тижнів, "PINNACLE" терміном 1 тиждень, інші програми підготовки обсягом від тижня до двох місяців. У загальному вигляді мережу військових навчальних закладів США зображено на рисунку.

Цікавою є також інформація щодо складу слухачів, що проходять навчання в навчальних закладах ОТР та ОСР підготовки (див. таблицю).

Як ми бачимо, не лише в об'єднаних навчальних закладах Національного університету оборони навчаються військово-вслужбовці різних міністерств та відомств. Так, у Військовому коледжі Корпусу морської піхоти проходять підготовку офіцери сухопутних військ, ВМФ, ВПС, берегової охорони, цивільні фахівці у сфері національної безпеки, офіцери з інших країн. І чим вище рівень підготовки, тим більший у навчальному закладі відсоток фахівців інших структур.

У 2006 р. представники Міністерства оборони України брали участь у науково-практичному семінарі, який проходив в Університеті Корпусу морської піхоти США (штат Вірджинія), на якому розглядалися питання функціонування системи вищої військової освіти.

Під час семінару порушувалися різноманітні питання, у тому числі ті, що стосувалися підвищення кваліфікації та здобуття освіти військово-вслужбовцями збройних сил США. На той час особливу зацікавленість викликали питання щодо термінів та програм підготовки офіцерського складу ОТР та ОСР, оскільки 26 березня 2005 р. колегією Міністерства оборони України було прийнято рішення щодо переходу на десятимісячний термін навчання в Національній академії оборони України (НАОУ) фахівців ОТР підготовки.

Крім того, згідно з директивою Міністра оборони України Д-23 від 25 червня 2005 р. "Про вдосконалення кадрового та організаційного забезпечення заходів міжнародного співробітництва" освіта, здобута військово-службовцями (працівниками) Збройних Сил України у військових навчальних закладах іноземних держав, перелік яких наводиться у додатку до директиви, дає їм право на заняття посад, кваліфікаційними вимогами яких передбачається наявність у кандидата на призначення відповідного оперативно-тактичного або оперативно-стратегічного рівнів підготовки.

Що стосується навчальних закладів США, то до зазначеного переліку входять:

- Національний університет оборони, Коледж Сухопутних військ, Коледж ВПС, Військово-морський коледж. Після закінчення зазначених ВНЗ військовослужбовцям дозволяється замінити офіцерські посади оперативно-стратегічного рівня.

- Командно-штабний коледж Сухопутних військ, Командно-штабний коледж ВПС, Командно-штабний коледж ВМФ. Після закінчення зазначених ВНЗ військовослужбовцям дозволяється замінити офіцерські посади ОТР.

Як зазначається в додатку до директиви Д-23, "Дозвіл на заміщення офіцерських посад оперативно-стратегічного та оперативно-тактичного рівнів у Збройних Силах України надається офіцерам, якщо вони пройшли повний курс навчання в одному із зазначених військових навчальних закладів за відповідною програмою тривалістю не менше одного академічного року і отримали документ, що підтверджує набуту освіту".

Виникає дивна колізія. Військовослужбовець Збройних Сил України після річного навчання в Командно-штабному коледжі набуває можливість обіймати посади ОТР підготовки в Збройних Силах України. Водночас офіцер збройних сил США отримує кваліфікацію магістра ОТР підготовки після двох років навчання, спочатку в Командно-штабному коледжі, а потім у Школі оперативного мистецтва.

Більш того, фахівці в Сполучених Штатах вважають, що за коротший термін, враховуючи необхідний обсяг знань та навичок, які повинен отримати слухач, не вдасться підготувати офіцера оперативно-тактичного рівня підготовки.

Виникає питання, чому ж не був врахований закордонний досвід і було прийнято рішення щодо скорочення термінів навчання в НАОУ, переходу до навчання фахівців ОТР підготовки протягом десяти місяців? Можливо, це було зроблено з метою обґрунтування можливості призначення офіцерів, які закінчили Командно-штабні коледжі США, на посади в Збройних Силах України, на яких передбачена наявність у офіцера ОТР підготовки.

Відповіді на ці запитання немає.

На нашу думку, така ситуація виникає в тому випадку, коли вище керівництво використовує висновки науковців та закордонний досвід для обґрунтування та затвердження вже прийнятих для себе рішень, а не як основу для

прийняття рішень. І хоч керівництво НАОУ наголошувало, що зменшення термінів навчання призведе до погіршення рівня підготовки слухачів, їхні застереження не були взяті до уваги. Нині ж керівництво Збройних Сил України вимушене констатувати, що система підготовки за десятимісячними навчальними програмами виявилася неефективною.

Зважаючи на це в минулому році Міністром оборони України Ю. Єхануровим було прийняте рішення збільшити термін підготовки фахівців ОТР очної форми навчання до 22 місяців, а заочної - до трьох років. Ми повернулися до того, з чого починали.

Негативні результати також отримано під час об'єднання слухачів різних видів Збройних Сил України в одній групі, що мало б надати їм змогу краще зрозуміти взаємодію видів Збройних Сил та закріпити навички спільних дій. Як засвідчили результати державних іспитів, це не дало очікуваного результату [10]. На нашу думку, зазначені результати не можна вважати цілком коректними, оскільки необхідно зважати на те, що час навчання було зменшено більш ніж удвічі. Більше того, питання щодо спільної підготовки військових фахівців видів Збройних Сил України в НАОУ давно потребує вирішення. Адже саме з метою підготовки слухачів до управління міжвидовими угрупованнями військ (сил) у 2005 р. оперативного-тактичні факультети видових інститутів було інтегровано до НАОУ.

За матеріалами науково-практичного семінару, який проходив в Університеті Корпусу морської піхоти видно, що під час проведення семінарських занять у Національному університеті оборони США та інших ВНЗ, формують групи по 15-16 слухачів із представників різних міністерств та відомств. Зазвичай до складу цих груп входять по 2-3 представники від ВПС, 2-3 представники від ВМФ, берегової охорони, Корпусу морської піхоти, 2-3 представники від Сухопутних військ, 2-3 цивільні фахівці з питань національної безпеки, представники від промисловості та слухачі іноземних держав. Про таку практику проведення занять наголошують і військовослужбовці Збройних Сил України, які проходили навчання в закордонних навчальних закладах.

Більш того, в США фахівці з питань національної безпеки, що причетні до процесів реформування системи підготовки кадрів для збройних сил, усе більш схиляються до думки, що важливо не де навчаються слухачі, а які навички вони отримують під час навчання. Д. Карафано та А. Кошемс вважають, що оптимальною буде система, коли військовим коледжам доведеться конкурувати з цивільними військовими закладами. Конкуренція призведе до здешевлення освітніх послуг та гарантуватиме добре навчений офіцерський корпус [4; 5]. Цивільні ВНЗ у багатьох країнах НАТО займаються підвищенням кваліфікації і перепідготовкою кадрового офіцерського складу та фахівців у сфері національної безпеки [2].

На думку багатьох фахівців, вміння мислити та критично сприймати навколишнє середовище в майбутньому стане найбільш необхідною озна-

кою офіцера. Д.Карафано та А.Кошемс зазначають, що офіцер може отримати однакові навички проведення критичного аналізу ситуації як від політичного курсу наук, так і від технічного. Уміння мислити - це найкраща підготовка до ситуації двозначності і невизначеності, що може виникнути під час планування та проведення операцій [4; 5]. Аналогічної думки притримується і начальник Національного університету оборони генерал-лейтенант Р.Чілкот. Він зазначає, що об'єднана професійна військова освіта (JPME) повинна не тільки готувати випускників до майбутньої служби. Вона повинна встановити баланс між навчанням і управлінням. Процес навчання повинен бути активним і творчим. Випускників необхідно перш за все навчити умінню навчатися [6].

В Україні, крім НАОУ, яка готує магістрів військового управління та державного військового управління, є ще один навчальний заклад, який готує магістрів державного управління за спеціалізацією "Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки". Це вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації - Національна академія державного управління при Президенті України (НАДУ). Згідно з чинним законодавством вона є "головним державним вищим навчальним закладом у загальнонаціональній системі підготовки..." [11]. НАДУ як жоден інший навчальний заклад відповідає вимозі Концепції військової освіти в Україні, в якій сказано що "Єдина система військової освіти як складова частина державної системи освіти України призначена для підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів для підрозділів, частин, з'єднань Збройних Сил, МВС, Національної гвардії, СБУ, Адміністрації Держприкордонслужби, МНС та НККАУ" [12].

Протягом тридцяти місяців слухачі НАДУ отримують знання, шліфують навички державного управління. Поруч навчаються офіцери та службовці різних міністерств та відомств: Міністерства оборони України, СБУ, МВС, Державної прикордонної служби та ін. Під час занять та тренінгів вони мають можливість вільно обмінюватися думками, дискутувати, глибше пізнавати процеси, від яких залежить забезпечення національної безпеки, розширювати кругозір.

Висновки дослідження. У нинішньому глобалізованому світі фахівці, які спроможні критично мислити, орієнтуватися в комплексі проблем, що стоять не лише перед Збройними Силами України, а й перед Воєнною організацією держави в цілому, як ніколи раніше потрібні Міністерству оборони України. Водночас чинними нормативними актами Міністерства оборони України не передбачена можливість просування по службі у Збройних Силах України офіцерів - випускників НАДУ.

Недоладність такої ситуації вже зрозуміла керівництву держави. Головною службою оборонної та безпекової політики Секретаріату Президента України запропоновано Департаменту військової освіти та науки розглянути питання щодо внесення змін до чинних нормативних актів Міністерства

оборони України, що дозволить офіцерам, що отримали повну вищу освіту за спеціальністю "Державне управління" та здобули кваліфікацію магістра державного управління за спеціалізацією "Державне управління в сфері забезпечення національної безпеки", обіймати відповідні посади в ЗСУ, які вимагають ОТР та ОСР підготовки.

Сьогодні основне завдання системи військової освіти не просто надати визначений освітньо-кваліфікаційними характеристиками обсяг знань, а сформуванню у військовослужбовців бажання навчатися, потребу в постійному професійному самовдосконаленні. Необхідно розвивати у військовослужбовців вміння нестандартно мислити, щоб вони були готові в широкому просторі практичної діяльності адекватно відповісти на ймовірні виклики та на виникаючі загрози.

Оперативне розв'язання порушених у цій статті проблем дасть змогу піднятися на новий рівень розвитку системі військової освіти України, забезпечить підготовку висококваліфікованих кадрів у сфері національної безпеки як для Воєнної організації держави в цілому, так і для Збройних Сил України зокрема.

Перспективи подальших досліджень. Суттєва зміна завдань та структури Збройних Сил, способів їх комплектування, запровадження нових форм і методів збройної боротьби вимагають значних змін у підготовці офіцерського складу, внесення коректив у зміст навчання та його науково-методичне забезпечення. Отже, нагальною є потреба визначитися з подальшими шляхами розвитку системи військової освіти України.

Крім того, на нашу думку, доволі актуальним є питання розробки нового нормативно-правового акта, який визначатиме подальші шляхи розвитку системи військової освіти в Україні. Адже Концепція військової освіти в Україні була прийнята понад 10 років тому, у 1997 р., коли основним завданням було скорочення чисельності Збройних Сил України та зменшення витрат на їх утримання.

Список використаних джерел

1. *Нещадим М. І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим . - К. : Видавн.-поліграф. центр "Київ. ун-т", 2003. - 852 с.
2. *Ветров В. І.* Кадрова політика та військова освіта / В. І. Ветров, О. Л. Тракалюк // Військова освіта : зб. наук. праць. - К., 2005. - № 2 (16). - С. 212-219.
3. *Семенченко А. І.* Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України : монографія / А. І. Семенченко. - К. : Вид-во НАДУ, 2008. - 428 с.
4. *Carafano J.* Rethinking Professional Military Education / J. Carafano and A. Kochemc // The Heritage Foundation. - Washington, 2005. - N 976.
5. *Carafano J.* Military Education Needs Reform / J. Carafano and A. Kochemc // Defense News, 2005. - N 4. - P. 15-19.

6. *Richard A. Chilcoat*. "The Revolution in Military Education" / A. Richard Chilcoat // Joint Force Quarterly, Summer 1999. - N 22. - P. 59-63.

7. *Устименко О. В.* Можливі шляхи подальшого реформування системи військової освіти в умовах переходу на контрактний принцип комплектування Збройних Сил України / О. В. Устименко // Військова освіта : зб. наук. праць. - К., 2006. - № 2 (18). - С. 198-204.

8. *Єжеєв М. Ф.* Підготовка фахівців оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівнів підготовки у Корпусі морської піхоти США. Досвід для України / М. Ф. Єжеєв, Ю. М. Семенов, О. В. Устименко // Військова освіта : зб. наук. праць. - К., 2008. - № 2 (22). - С. 186-192.

9. Education: Staff Colleges. - Режим доступу : <http://www.marinenet.usmc.mil>

10. Професійному війську потрібні професійні командири // Народна армія. - 2008. - 30 серп.

11. Положення про НАДУ, затверджене Указом Президента України від 21 верес. 2001 р. № 850 // Офіц. вісн. України. - 2001. - № 39. - С. 9-23.

12. Про створення єдиної системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 груд. 1997 р. № 1410 // Офіц. вісн. України. - 1997. - № 51. - С. 32.

Павло Шестопапов,

директор Житомирського регіонального управління

Державної спеціалізованої фінансової установи

"Державний фонд сприяння молодіжному

житловому будівництву"

Зарубіжний досвід державної політики у сфері іпотечного кредитування молодіжного житлового будівництва

У статті досліджується зарубіжний досвід державної політики у сфері іпотечного кредитування молодіжного житлового будівництва, розглядаються програми іпотечного кредитування житла у світі. У більшості країн придбання житла в кредит є не тільки основною формою розв'язання житлової проблеми, але й сферою економічної діяльності, ключову роль в якій відіграють банківські та інші кредитні структури.

Ключові слова: молодіжне житлове будівництво, іпотечне кредитування житла, інструменти, іпотека.

The article investigates a foreign an experience of public policy in the field of mortgage lending of youth housing building, considers programs of mortgage in the world.

Key words: youth housing building, mortgage lending, tools, mortgage.

Постановка та суть проблеми. Житло - одна з найважливіших життєвих потреб людини. Не існує жодної країни у світі, де б держава не опікувалася розв'язанням проблем щодо задоволення цієї потреби. У цьому контексті актуальним є завдання вивчення й використання кращого зарубіжного досвіду для вирішення завдання підвищення ефективності державної політики у сфері іпотечного кредитування молодіжного житлового будівництва.